

مثلث بالا و پایین در آثار معماری، مطالعه موردی: بقعه‌ی شیخ حیدر شهر مشکین شهر

اسدالله شفیعی زاده*

استادیار گروه معماری، واحد اهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اهر، ایران.

سروه غربی

دانشجوی دوره‌ی دکتری تخصصی معماری، واحد اهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اهر، ایران.

چکیده

در آثار معماری به‌خصوص آثار تزئینی معماری به وفور شاهد استفاده از نقش‌ها و طرح‌هایی هستیم که منشعب از نقوش هندسی، گیاهی یا اسلیمی می‌باشند. استفاده از این نقوش به دو دلیل عمده می‌باشد: اولاً صرفاً برای بحث زیبایی‌بخشی و چشم‌نوازی در بنا استفاده می‌شود؛ دوماً، هدفمند بوده و دارای مفهومی در دل خود می‌باشد؛ این نشانه‌ها که بعضاً دربرگیرنده تفکرات و عقاید خاصی از یک دوران مشخص هستند که با مکان و بنای مورد استفاده ارتباط تنگاتنگی دارند. یکی از این فرم‌ها، نقشی است مرکب از دو مثلث که در چندین جای مختلف مورد استفاده قرار گرفته است؛ ترکیب مثلث‌ها در آیین‌های مختلف دارای تعبیری متفاوت هستند، در این مقاله کوشش بر آن است تا دریابیم که آیا این نماد از غیر سیخن دارد یا خیر؛ اگر اینگونه است چه تفکر یا چه مهمی در پس آن نهفته است. فرم مورد مطالعه در دو طرف درب ورودی جبهه شمالی بقعه‌ی شیخ حیدر در شهر مشکین شهر حک شده است. هدف از این تحقیق، بازخوانی این نماد و مفاهیم کلی آن بر مبنای جزئیات عرفانی هم‌دوره خود می‌باشد؛ که برای یافتن این تفکرات تأثیرگذار نیاز به شناخت و درک عرفان آن دوره و میزان باور پذیریش برای آن زمان خاص می‌باشد. در این مسیر، تلاش شده با جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی و تحلیل اطلاعات بر مبنای داده‌های زمانی و مکانی متوجه میزان اثر بخشی آنها در این راستا شده و با تحلیل هر مبحث به دریافت اثر آن مبادرت کرده‌ایم. در نهایت با تحلیل‌های دقیق و موشکافانه و با آنکه این نماد از دوران‌های قبل از اسلام هم مورد استفاده بوده است، کاربرد آن در دوران پس از اسلام و در اوج تفکرات عرفانی مربوط به سهروردی و ابن‌عربی تنها به یک دلیل منطقی می‌باشد و آن نمایاندن این نماد برای بیان بازگشت به اصل از هر تولد تا مرگ می‌باشد؛ یعنی استفاده از این نماد در نتیجه‌ی تفکرات ابن‌عربی و با توجه به پرننگ بودن این مفاهیم در قوس صعود و نزول، منطقی می‌باشد که در بازخوانی آن، تحت عنوان مثلث بالا و پایین یاد شود.

واژه‌های کلیدی: نماد، مثلث، عرفان اسلامی، معماری، تزئینات.

قسمتی از ساختار هویتی معماری گذشته ایران را تزئیناتی که وابسته به معماری بوده تشکیل داده است؛ که علاوه بر تلاش برای ناپیدا کردن سطوح زبر و خشن، اهداف زیباشناسانه و غنی در محتوا را در نظر داشته‌اند (Mekinegad, 2009, P.10). کتیبه‌های موجود در معماری ایران، راه به عرصه‌ی دیگری داشته‌اند و آن نمادگرایی مذهبی و عرفانی بوده است؛ یعنی جدا از کارکرد تزئینی کتیبه، در وادی معنا ملزم به بررسی بوده‌اند (Mirand, 2007, p.201). وقتی به نشانه‌شناسی و درک معنایی مفاهیم عرفانی در معماری می‌پردازیم بررسی بستر عرفان اسلامی مورد بحث قرار می‌گیرد و تأثیر متقابل و معنادار مضامین عرفانی در منظر نشانه‌شناختی مورد کنکاش قرار می‌گیرد. بررسی کتیبه‌های موجود در معماری ادوار مختلف ایران، ما را به سوی دریافت کاربرد مفاهیم عرفانی در کالبد معماری که با بالاترین سطح از ذوق و هنر دوران خود به‌نمایش درآمده است سوق می‌دهد (Brand, 2007, p.19). بازخوانی و درک مفاهیم عرفانی در معماری ایران همچون شناختن روح دمیده شده بر کالبد بنا می‌باشد و بر این اساس شاهد ارتباط دوسویه و تنگاتنگ بین نحوه‌ی استفاده کاربردی یک بنا و تفکرات عرفانی غالب در زمان ساخت بنا می‌باشیم. نقوش به کار رفته در بناهای ایرانی، دوره اسلامی همانند بقیه‌ی هنرها در سرحد ذوق، هنر و فرهنگ ایرانی می‌باشد و هنرمند آن دوره با توجه به پیشینه فلسفی، عرفانی و هنری، خالق آثار رمزآلود و اسرارآمیز بوده است. اوج تعالی و رشد تفکرات عرفانی ایران که بیشترین تأثیرات را بر روی همه‌ی جوانب هنر و ادب ایران قرون ششم، هفتم و هشتم داشته، منتج از عرفان ابن عربی بوده و در بناهای خانقاهی و مقبره‌ها بیشترین نمود را در تزئینات معماری نمایش داده است. در بقعه‌ی شیخ حیدر در مشکین‌شهر استان اردبیل در دو سوی درب ورودی جبهه‌ی شمالی دو کتیبه‌ی سنگ رسوبی کرم رنگ، حاوی فرمی به شکل گلی مرکب که متشکل از دو مثلث متساوی الاضلاع در دو جهت بالا و پایین و یک دایره هلالی هستند، موجود است؛ تلاش بر آن است این فرم متمایز از ستاره شش پر حضرت داوود شناخته شود و مفهومی مجزا؛ وابسته به جزئیات عرفانی زمان خود را بشناساند. در این پژوهش تلاش شده است به این سوال‌ها جواب داده شود؛ در ابتدا بازخوانی فرم مذکور به چه شکل است؟ با توجه به همزمانی دوره ساخت بنا و نظام عرفانی غالب در آن دوره می‌توان این نماد را در قالب ادبیات عرفانی تحلیل شود؟ در چه شرایطی و چگونه می‌توان این فرم را متمایز از نمادهای مشابه در دیگر آیین‌ها همچون یهودیت شناخت؟ این فرم در قالب ستاره شش پر قابل واکاوی است یا دو مثلث رو به بالا و پایین؟

۱. پیشینه پژوهش

در حوزه‌ی معماری مشخصاً دوره اسلامی، محققین در چند دهه‌ی اخیر مشتاقانه به بررسی و تطبیق مفاهیم مربوط به نقش‌های مورد استفاده در تزئینات دوره اسلامی و اصول عرفانی معاصر با آن نقوش پرداخته‌اند. در کتاب علم در اسلام به تحریر نصر (2006) علاقه مسلمانان به ریاضیات و هندسه و نحوه بهره‌گیری از این موارد در تزئینات اسلامی بررسی شده و آن را برگرفته از مباحث توحیدی دانسته است. در یک دهه‌ی اخیر هم تحقیقاتی مبتنی بر جنبه‌های ساختارشناسی و شناخت اشکال نقوش هندسی صورت گرفته است. فرامرزی و محمدیان (2013) به بررسی وجه تشابه ساختار تزئینات هندسی اسلامی و فرم سیلیکون‌ها پرداخته‌اند. در باب هندسه مربوط به نقش‌های اسلامی تعدادی آثار به چاپ رسیده وجود دارد؛ در طبقه‌بندی نقش‌های اسلامی السعید و پارمان (1985) همت گماشته‌اند و به بیان شیوه‌ی صحیح ترسیم نقش‌های اسلامی پرداخته‌اند. در باب حکمت مفاهیم تزئینی و نقوش اسلامی بر مبنای دریافت رازهای اعداد در نسخه‌های ترسیم در دوره اسلامی جوکار (۱۳۹۶) با تمرکز بر اعداد مقدس تلاش‌های مدونی داشته‌است. در وجه عرفانی به خصوص در نقوش گچ‌بری دوران‌های ابتدایی اسلامی واکاوی و تحقیق مفصلی به قلم شریفی‌نیا (2014) انجام شده و در آن به بیان و نمایش این پرداخته که نقوش آن دوران (دوران ابتدایی اسلام) تلفیقی از مفاهیم فلسفی یونان و اسلام می‌باشد. در این تحقیق تلاش شده از منظری نو به بررسی این آرایه‌ی تزئینی در معماری دوره اسلامی پرداخته شود تا بتوان به خوانشی جدید مبتنی بر جریانات عرفانی همزمان با ساخت بنا دست یافت.

۲. بخش مواد و روش‌ها

روش تحقیق مورد نیاز در این مقاله مبتنی بر دو بخش گردآوری و پژوهش می‌باشد. در بخش گردآوری به‌وسیله منابع کتابخانه‌ای، اسنادی و البته میدانی اقدام به جمع‌آوری مدارک مورد نیاز این نماد خاص شده و برای مرحله‌ی استنباط این داده‌ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است که نوع تحلیل به روش استقرا می‌باشد. در بخش پژوهش، در سه مرحله اقدام شد؛ راستی آزمایی مدارک و اسناد بر حسب کتب مرجع و قدیمی، گام دوم استدلال استقرایی که از جزء به کل به نتیجه می‌رسیم و در نهایت پرداخت نظریه بوده است. در روش استقرا همان‌گونه که مشهود است پس از بررسی داده‌ها و اطمینان از راستی این اطلاعات از حیث مکان و زمان و آموزه‌های حکمی آن دوران و با توجه به مصادیق تحقیق اقدام به نتیجه‌گیری شده است.

۳. نتایج

جدول ۱: مفهوم نمادها.

Table 1: Concept of symbols.

ستاره شش پر Six full stars	مثلث متساوی‌الاضلاع Equilateral triangle	مثلث Triangle	عدد سه Number3
از آن به عنوان هگزاگرام یا ستاره داوود بهبودیت نیز می‌شناسند؛ این ستاره از دو سه ضلعی تشکیل شده است که علامت اصول زنانه و مردانه است. همچنین نمادی از ارتباط بین آسمان و زمین است و نشانگر اتحاد بین آفرینش و امور متضاد است. به عنوان مهر سلیمان هم می‌شناسندش و روی حلقه‌ای که به متعلق به سلیمان پیامبر بوده طرح ریزی شده است (Mirand, 2016).	الفا کننده آتش است (Hohnegar, 2010). مثلث نماد طبیعت سه‌گانه است؛ سه بخشی عالم یعنی آسمان، زمین و انسان؛ پدر، مادر، کودک یا بدن، جان و روح. نمایش بنیادین سطح مثلث متساوی‌الاضلاع مظهر کل است (Afrogh, 2015).	این شکل بیانگر هویت هم‌آهنگی و تناسب دانسته شده است و زمانی که رو به بالا باشد نمادی از مردانگی و آتش و رو به پایین بودن مادینگی و آب را نمایش می‌دهد. هر مثلث دارای هویت عنصری خاص می‌باشند.	سه به مفهوم کثرت یعنی نیروی آفریننده، رشد، پیشتازی بر ثنویت غالب، تقریر، سنتز. قدرت سه جهانگیر و مشمول طبیعت سه‌گانه جهان، آسمان-زمین-آب، می‌شود سه یعنی انسان با در نظر گرفتن مفاهیم تولد، زندگی و مرگ و یا گذشته، حال و آینده (۲۰۱۸ Shojaei).
			
مهر سلیمان عقل بشر	خورشید آتش انرژی مردانه	ماه آب انرژی زنانه	

نمادها تلاش در بیان مهمی دارند که جز زبان رمز و کد، راهی در بیان آنها نیست، از دیگر سوی چیزی که اهمیت دارد دریافت حق و معنا یا به عبارت دیگر اصل مطلب بیان شده است که با زبان رمز و راز قابل بیان بوده و تعبیر غیر از این راه مقدر نیست (Sujudi, 2000, p.95). عملی که در پی شناخت و تحلیل نشانه‌ها و نمادها که به شکل تصویر یا نوشته یا غیر زبانی همچون نشانه‌های فیزیولوژیک، بیولوژیک، نظام‌های معنایی، نظام‌های ارزشی و جهان‌بینی‌های گوناگون و در نهایت اشکال حرکتی، موقعیتی خودآگاه یا ناخودآگاه، استراتژیک و تاکتیکی، فکر شده یا نشده، اعلام می‌کند (Fakuhi, 2025, p.4).

جدول ۲: دیدگاه‌های ادیان مختلف.

Table 2: Perspectives of different religions.

یهودیت Judaism	در این آیین با توجه به مفاهیم دو مثلث و ترکیب آنها به نمودی از عقل انسان از آن یاد شده و مهمترین نماد یهودیت می باشد.
مسیحیت Christianity	عدد ۳ برای مسیحیان نهایت وحدت الهی است؛ خدا واحد است و در سه ظهور یافته است (Gerberan, 2008) مسیحیت و رای تام بودن ۶، باور دارد که حتی شش با مخلوب کردن عیسی در روز ششم هفته و تمام شدن آن عمل در ساعت ششم روز مربوط می باشد. این ساعت ششم خوش یمن، یعنی عمری که با اعمال صالح گذشته. در عرفان مسیحی شش ضلعی نماد قطعیت است، و اینکه نیمی از منطقه البروج را نمایش می‌دهد. در دهلیز کلیسای جامع در فرایبورگ آلمان می‌توان یکی ردیف دوتایی که هریک شامل ۶ فرشته هستند، را دید؛ که به تجلی نمادی ۶ فضیلت مسیح تعبیر شده و اگر انسان‌ها این فضایل را تقلید کنند، سپری شش ضلعی از ایمان را تشکیل می‌دهد (Anhmari, 2015).
بودا Buddha	در آیین بودا کمال را به سه شادمان، معرفت یا تری‌رتنه‌ی؛ بودا، دهرمه و سنگهه اختصاص می‌دهد. دائوی‌ها تری‌رتنه را دائو، کتاب و امت معنی کرده‌اند. زمان سه گانه "تری‌کاله" یا "ازمنه‌ی ثلاثه" عبارت است از گذشته، حال و آینده و جهان سه گانه "تری‌بهوانه" عبارت است از: زمین، هوا و آسمان است (Gerberan, 2008). در سنت هند باستان شکل ستاره ۶ پر اتحاد مثلث آفریننده "ویشنو" با مثلث نابود کننده "شیوا" را نشان می‌دهد و اینگونه به آفرینش و نابودی جهان مادی اشاره می‌کند. مثلث روبه بالا نماد جنبه‌های ایجابی و خوب زندگی، و مثلث رو به پایین نماد جنبه مادی، شریرو نابودی‌آور جهان است. ستاره شش پر را می‌توان با توجه به تقابل میان روح و ماده، خدا و آسفتگی، متعالی و ذاتی که باز جهان آفرینش و حتی بیش از آن جنبه‌های مذکر (روبه بالا) و مونث (روبه پایین) زندگی را نشان می‌دهد، تفسیر کرد (Anhmari, 2015).
اسلام Islam	در سنت‌های ایرانی، عدد سه اغلب دارای شخصیت‌های جادویی و مذهبی است. این عدد را در سه جمله‌ی باستانی ایران می‌بینیم: پندار نیک، گفتار نیک، کردار نیک. که هر سه به معنای منجی هستند (Gerberan, 2008). ستاره شش‌پر خالق است و شش گوشه آن از شش روز خلقت نمایان است و قابل توجه است که هماهنگ با آنچه برای چندین بار در متن قرآن نیز بیان شده است خداوند به آسمان (مثلث روبه‌بالا) و زمین (مثلث روبه پایین) و عدد ۶ اشاره کرده است، "خداوند کسی است که آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان این دو است در شش روز آفرید، سپس بر عرش (قدرت) قرار گرفت" (Anhmari, 2015).

جدول ۳: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در یهودیت.

Table 3: Case images of the six-pointed star form in Judaism.

مرجع		کشور	فلسطین
https://starofdavid.site.wordpress.com/2016/04/22/the-star-of-david-upon-the-wall-of-jerusalem/		شهر	اورشلیم
		بنا	دیوار شهر
		مکان استقرار در بنا	دیوار شرقی
		تاریخ بنا	۱۵۳۵ تا ۱۵۳۸ م
مرجع		کشور	فلسطین
https://starofdavid.site.wordpress.com/2016/04/22/the-star-of-david-upon-the-wall-of-jerusalem/		شهر	اورشلیم
		بنا	دیوار شهر
		مکان استقرار در بنا	دروازه نو
		تاریخ بنا	۱۵۳۵ تا ۱۵۳۸ م
مرجع		کشور	فلسطین
https://starofdavid.site.wordpress.com/2016/04/22/the-star-of-david-upon-the-wall-of-jerusalem/		شهر	اورشلیم
		بنا	دیوار شهر
		مکان استقرار در بنا	دیوار داخلی شهر قدیمی
		تاریخ بنا	۱۵۳۵ تا ۱۵۳۸ م
مرجع		کشور	فلسطین
https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka		شهر	اریحا
		بنا	کاخ هشام
		مکان استقرار در بنا	محوطه
		تاریخ بنا	۷۲۴-۷۴۳

مرجع https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka		لبنان	کشور
		بیولوز	شهر
		منطقه قدیمی بابل	بنا
		سنگ قبر	مکان استقرار در بنا
		۵۰۰۰ قبل از میلاد	تاریخ بنا

جدول ۴: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در مسیحیت.

Table 4: Case images of the six-pointed star shape in Christianity.

مرجع https://www.mayimachronim.com/secrets-of-the-star-of-david/		ایتالیا	کشور
		کاپرنوم روستای گالیه	شهر
		کنیسه	بنا
		سنگ تراش خورده	مکان استقرار در بنا
		قرن ۷ قبل میلاد	تاریخ بنا
مرجع https://www.simonarich.com/origins-of-the-star-of-david/		ایتالیا	کشور
		خیفت سופا	شهر
		کلیسای بیزانس روم	بنا
		سنگ تراش خورده	مکان استقرار در بنا
		قرن ۵ میلادی کشف شد	تاریخ بنا
مرجع https://www.peopleofar.com/2012/01/14/the-six-pointed-star-of-armenia/		آرژانتین	کشور
		میرکرت	شهر
		صومعه Gandzasar	بنا
		قبر پرنس بزرگ ارمنستان حسن جلال وهتنگیان	مکان استقرار در بنا
		۱۲۱۴-۱۲۶۱	تاریخ بنا

جدول ۵: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در هندویسم.

Table 5: Case images of the six-pointed star shape in Hinduism.

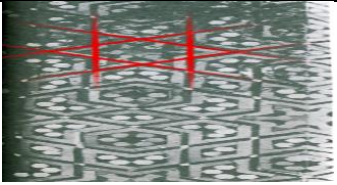

مرجع https://vikramjits.wordpress.com/2014/07/03/gods-hexagram/		هند	کشور
		روستای خیرکی دهلی نو	شهر
		مسجد جمالی کامالی	بنا
		محراب	مکان استقرار در بنا
		۱۵۲۸ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://vikramjits.wordpress.com/2014/07/03/gods-hexagram/		هند	کشور
		دهلی نو	شهر
		آرامگاه همایون	بنا
		سردر	مکان استقرار در بنا
		۱۵۷۲ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://vikramjits.wordpress.com/2014/07/03/gods-hexagram/		هند	کشور
		دهلی نو	شهر
		دروازه گنبدی	بنا
		داخل مجتمع Qutub	مکان استقرار در بنا
		۱۲۳۰ الی ۱۱۹۹ میلادی	تاریخ بنا
مرجع		هند	کشور

https://vikramijits.wordpress.com/2014/07/03/gods-hexagram/		روستای خیرکی دهلی نو	شهر
		آرامگاه شیخ یوسف قطال	بنا
		دیوارها	مکان استقرار در بنا
		۶۹۲ (میلادی)	تاریخ بنا
مرجع		هند	کشور
http://zionism-now.blogspot.com/2010/11/star-of-david-verses-crescent-moon.html		دهلی نو	شهر
		برج مناره	بنا
		دیواره برج	مکان استقرار در بنا
مرجع		دهلی نو	کشور
https://vikramijits.wordpress.com/2014/07/03/gods-hexagram/		مسجد مخدوم سبزواری	بنا
		ورودی مسجد	مکان استقرار در بنا
		۱۵۲۸ میلادی	تاریخ بنا
مرجع		نپال	کشور
http://blog.thetraveladdicts.com/2000/1/1/hanuman-ghat-and-more.html		کاتماندو	شهر
		حرم با شاتکونا	بنا
		بالای ستون	مکان استقرار در بنا
مرجع		نپال	کشور
http://blog.thetraveladdicts.com/2000/1/1/hanuman-ghat-and-more.html		کاتماندو	شهر
		میدان دوربار	بنا
		استوپا	مکان استقرار در بنا

جدول ۶: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در معماری دوران اسلام.

Table 6: Case images of the six-pointed star shape in Islamic architecture.

مرجع https://seeiran.ir/ مسجد-اسنق		ایران	کشور
		سراب، دهستان آلان براغوش	شهر
		بخش مهربان	بنا
		مسجد اسنق	مکان استقرار در بنا
مرجع		سردر	تاریخ بنا
https://mag.eravel.com/		۷۲۵ هجری قمری	کشور
بزرگ‌ترین-گنبد-آجری-جهان-soltaniye-gonbad-zanjan-eravel-com-1		ایران	شهر
		زنجان	بنا
مرجع		گنبد سلطانیه	مکان استقرار در بنا
http://resistart.ir/content-اسم-حضرت-محمد-ص-در-آثار-هنری-دکتر-محمد-خزایی-مقاله		سقف گنبد	تاریخ بنا
		۱۳۰۲ تا ۱۳۱۲ میلادی	کشور
		ایران	شهر
		تبریز	بنا
		مسجد کبود تبریز	مکان استقرار در بنا
		کاشی‌کاری دیوار	

		۸۴۵ هجری شمسی	تاریخ بنا
مرجع		ایران	کشور
http://www.dana.ir/news/847575.htm		اصفهان	شهر
		مسجد جامع اصفهان	بنا
		درب کوشک	مکان استقرار در بنا
		۱۵۶ هجری قمری	تاریخ بنا
مرجع		ایران	کشور
http://yanon.blog.ir/1390/09/hexogram-ansar-hezbollah		قزوین	شهر
		برج مزار	بنا
		"برج مزار" در خرقان	مکان استقرار در بنا
		۵ قمری	تاریخ بنا
مرجع		ایران	کشور
http://yanon.blog.ir/1390/09/hexogram-ansar-hezbollah		اصفهان	شهر
		مسجد جامع ورزنه	بنا
		کاشی کاری دیوار	مکان استقرار در بنا
		۷۰۷ ق.ق	تاریخ بنا
مرجع		ترکیه	کشور
https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol/		ملاطیه	شهر
		مسجد جامع شهر ملاطیه	بنا
		سقف گنبد	مکان استقرار در بنا
		۶۴۵ هجری، ۱۲۲۴ میلادی	تاریخ بنا
مرجع		ترکیه	کشور
https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		استانبول	شهر
		حیاط مسجد ایوب سلطان	بنا
		سنگ قبر ایوب انصاری	مکان استقرار در بنا
		۱۴۵۳ میلادی	تاریخ بنا
مرجع		ترکیه	کشور
https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		استانبول	شهر
		نزدیکی آرامگاه ملک شاه (سلطان سلجوقی)	بنا
		سیگیل سلیمان (فوه)	مکان استقرار در بنا
		۱۵۹۲ م	تاریخ بنا
مرجع		ترکیه	کشور
https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		اسرا	شهر
		سنگ قبر عثمانی	بنا
		سنگ قبر عثمانی	مکان استقرار در بنا
		۱۳۰۲ تا ۱۳۱۲ میلادی	تاریخ بنا
مرجع		ترکیه	کشور
https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		سامسون	شهر
		دروازه انبار	بنا
		محراب	مکان استقرار در بنا

		۸۰۰ ساله	تاریخ بنا
مرجع https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		ترکیه	کشور
		استانبول	شهر
		مسجد گل	بنا
		محراب	مکان استقرار در بنا
		۱۴۹۰ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		ترکیه	کشور
		استانبول	شهر
		مسجد ادرین سلمیه	بنا
		دیوار شبستان	مکان استقرار در بنا
		۱۵۶۸ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol		ترکیه	کشور
		بورسا	شهر
		مسجد جامع یساء	بنا
		سردر	مکان استقرار در بنا
		۱۳۹۹-۱۳۹۶ م	تاریخ بنا
مرجع https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol/		ترکیه	کشور
		استانبول	شهر
		مسجد مقدس مصطفی پاشا	بنا
		محراب	مکان استقرار در بنا
		۱۵۷۷ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol/		ترکیه	کشور
		آنتالیا	شهر
		مسجد جامع آنتالیا	بنا
		سقف	مکان استقرار در بنا
		۱۴۱۰ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		ترکیه	کشور
		استانبول	شهر
		ولی درگاهی	بنا
		دیوار	مکان استقرار در بنا
		۱۴۵۳ میلادی	تاریخ بنا
مرجع https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		مقدونیه	کشور
		Tetove	شهر
		مسجد (Xhamia و Larme)	بنا
		سقف	مکان استقرار در بنا
		۱۴۳۸ م	تاریخ بنا

مرجع		مصر	کشور
https://starofdavidsite.wordpress.com/2016/05/04/whether-they-like-it-or-not-the-star-of-david-was-an-islamic-symbol/		کایرو	شهر
		مسجد	بنا
		محراب	مکان استقرار در بنا
		دوره عثمانی	تاریخ بنا
مرجع		ازبکستان	کشور
https://www.quora.com/Why-do-many-Turkish-sultanates-have-the-Star-of-David-on-their-flag-Karaman-Candar-etc		تاشکند	شهر
		موزه هنرهای کاربردی	بنا
		دیوارها	مکان استقرار در بنا
		۱۹۲۷ م	تاریخ بنا
مرجع		صربستان	کشور
https://starofdavidsite.wordpress.com/category/star-of-david/star-of-david-in-islam/		پریزرن	شهر
		مسجد	بنا
		منار	مکان استقرار در بنا
		۱۵۲۶-۱۵۳۸ م	تاریخ بنا
مرجع		آلبانی	کشور
https://starofdavidsite.wordpress.com/category/star-of-david/star-of-david-in-islam/		برأت	شهر
		مسجد	بنا
		سردر	مکان استقرار در بنا

جدول ۷: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در سکه.

Table 7: Case images of a six-pointed star on a coin.

	کشور	ایران، مغول		کشور	خوارزمشاه‌های اسلامی
	تاریخ	دوره ایلخانیان ۶۵۴ تا ۷۵۰ ه.ق		تاریخ	۱۲۰۰-۱۲۲۰
https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka	مرجع		http://iscenter.ir/jewish-and-science/jewish-and-architecture/2388/	مرجع	
	کشور	دوره حکومتی عثمانی‌ها، سلجوقیان		کشور	دمشق و عراق و مصر، یمن حجاز، درهم ایوب صلاح الدین
	تاریخ	(۷۳۶-۶۵۴ ه.ق و ۱۲۳۸-۱۲۵۶ میلادی)		تاریخ	۱۲۳۹-۱۲۶۱ میلادی
https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol	مرجع		http://iscenter.ir/jewish-and-science/jewish-and-architecture/2388/	مرجع	
	کشور	ایران، مغول		کشور	خوارزمشاه‌های اسلامی
	تاریخ	دوره ایلخانیان ۶۵۴ تا ۷۵۰ ه.ق		تاریخ	۱۲۰۰-۱۲۲۰

https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka	مرجع	http://jscenter.ir/jewish-and-science/jewish-land-architecture/2388/	مرجع
	دوره حکومتی عثمانی‌ها، سلجوقیان	کشور	دمشق و عراق و مصر، یمن حجاز، درهم ایوب صلاح الدین
	تاریخ (۷۳۶-۶۵۴ هـ - ق و ۱۲۳۸-۱۲۵۶ میلادی)		تاریخ ۱۲۳۹-۱۲۶۱ میلادی
https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol	مرجع	http://jscenter.ir/jewish-and-science/jewish-land-architecture/2388/	مرجع

جدول ۸: تصاویر موردی فرم ستاره شش‌پر در مواردی غیر از معماری.

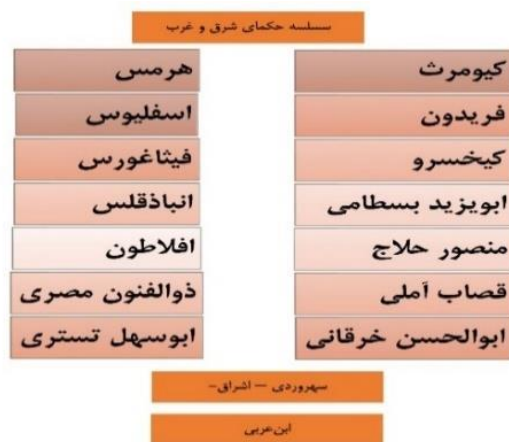
Table 8: Case images of the six-pointed star form in cases other than architecture.

	کشور چین	کشور ارمنستان	نمونه جلد چرمی کتاب انجیل
	نمونه نسخه خطی از چین		تاریخ ۱۵۷۷ میلادی
	تاریخ قرن ۱۶-۱۷		
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Qur%27an_4475.jpg	مرجع	https://www.peopleofar.com/2012/01/14/the-six-pointed-star-of-armenia/	مرجع
	کشور ترکیه	کشور سوریه	ظروف کاسه
	ظروف کاسه		تاریخ قرن ۱۴
	تاریخ قرن ۱۴		
https://artsandculture.google.com/asset/mamluk-underglazed-bowl/AQHY2z7G61J2bg	مرجع	https://artsandculture.google.com/asset/mamluk-underglazed-bowl/AQHY2z7G61J2bg	مرجع
	کشور کارگاه کاتالان	کشور ترکیه، سلجوقی	پرچم اسفندیاری
	نقاشی تاتارها (نبرد Yarmouk)		تاریخ ۱۲۹۲-۱۴۶۱ میلادی
	تاریخ قرن ۱۴		
https://www.historyhit.com/a-short-history-of-the-caliphate-632-ad-present/	مرجع	https://www.gencyolcu.com/suleyman-muhru-yanlis-bilinen-sembol/	مرجع

۴. بحث در نتایج و یافته‌ها

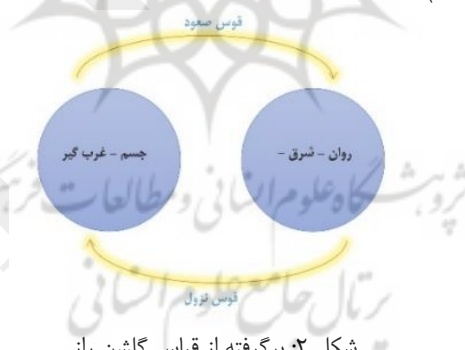
در دورانی از تاریخ اسلامی ایران مجموعه تفکرآتی معرفی شد و رشدی به سزا پیدا نمود که منجر به ایجاد خط فکری قابل بحثی تا دوران معاصر شده است؛ اشراق؛ این عرفان که سهروردی بنیان‌گذار و متفکر آن بوده و ایشان نیز خود را وارث حکمتی می‌دانسته که از دیدگاهش حافظان کلمه در دو سلسله‌ی شرق و غرب بوده‌اند (Sadeghi-Mazdeh, p.8, ۲۰۱۸). در رساله سیمرغ از مجموعه حکمایی صحبت شده خود را سکینه نام نهاده‌اند، این حکما که به دو دسته شرقی و غربی تقسیم می‌شوند، در نهایت به شیخ اشراق، سهروردی، می‌رسند؛ ایشان عرفانی را معرفی می‌کنند که مشهود بر پایه‌ی دین زرتشت

استوار شده است و آخرین حد از این اهمیت را بحث نام نهادن عرفان خود به اشراق می توان متوجه شد؛ در دین زرتشت نور اساس تفکر است و در فلسفه اشراق می توان این اهمیت را متوجه شد (Sadeghi-Mazdeh, p.8 2018).

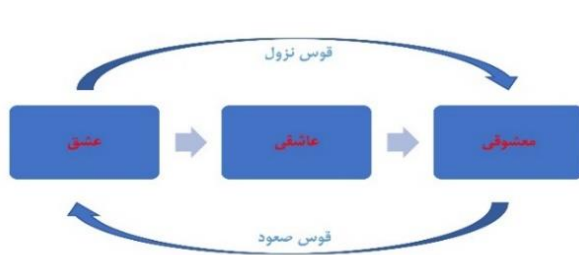
شکل ۱: سلسله مراتب متفکران (مقاله حکمت خسروان، پازوکی و مقدم).
Fig1: Hierarchy of thinkers (article by Hekmat Khosravan, Pazouki and Moghaddam)

اشراق، که سهروردی برای نامگذاری فلسفه خود استفاده کرده، در معنی جغرافیایی آن تعبیر پذیر نیست بلکه شرق جایی ست که محل ظهور نور و خیزش آغازین است و هر رهگذر را یک مستشرق نامیده است. در اصل این رهگذران از تفکری به تفکر دیگر سیال هستند و از موت اکبر در پیمایشند تا به موت اکبر برسند؛ موت اکبر مرگ جهان غربی است و از این تعمیم متوجه می شویم که شرق معنوی، شرق اکبر نامیده شده و جهان ماده، همان مغرب زوال یا انحطاط است و اینگونه شرق محل التقای قوس صعود و نزول می شود (Shaygan, 1933). حائز اهمیت است که در گلشن راز، شرق را با روان و غرب را با جسم قیاس نموده اند (Lahiji, 1933).

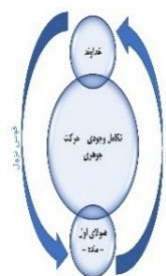

شکل ۲: برگرفته از قیاس گلشن راز.
Fig 2: Taken from Golshan Raz analogy

آقای ابن عربی تجلی عشق الهی را در، آفرینش دانسته و برانگیزاننده خدا را در این خلقت محبت میداند؛ ایشان بر این باور هستند که انسان سرشته محبت است و خمیره وجودی حاصل محبت است و بدین خاطر به سوی مبدأ محبت در جریانیم (Ibn Arabi, 2000, p. 322). ابن عربی جریان عشق در تمام زندگی را باور دارد و معتقد است تا عشق را در نیابیم نمی توانیم هستی را بشناسیم و عشق را در جهان چون خون در رگ انسان می داند؛ وی معتقد است دانایی خدا نسبت به مخلوقاتش همان داناییش به خویش است و در نهایت منظور این است که اثرش بی هیچ کم و کاستی در دنیا است (Mahmoud al-Gharab, 1992, p.16). بحث وحدت وجود ابن عربی بزرگترین دلیل برای عرفان و گذراندن سلوک بر مبنای عشق و محبت است؛ در این راه عارف، خدا را حقیقتی جاری می داند و بدین دلیل به همه چیز عشق می ورزد (Ghani, 1997, p.23).

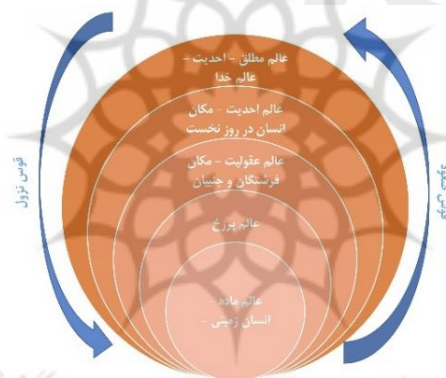

شکل ۴: عشق حقیقی
Fig4: True love.

شکل ۳: حرکت جوهری
Fig3: Ink motion.

فلسفه نوافلاطونی بر تعالیم افلاطون و تا اندازه ای ارسطو و عقاید رواقیون استوار است، از جهاتی چند، اصالت و تازگی دارد. این فلسفه مدافع عقاید دینی و فلسفی دینی قدیم در برابر آیین مسیحیت بود. هسته فکری و اصول اندیشه این مکتب عبارت است از اینکه خدا مافوق این عالم است و آن را هیچ کدام از الفاظ و مفاهیم این جهان نمی توان توصیف کرد، با این حال مکتب نوافلاطونی می کوشد این دو را با عقیده ی حدود و قوس صعودی و نزولی پیوند دهد، به این ترتیب که از ذات خداوند به حکم ضرورت، صادر اول یا روح یا عقل پدیدار شده است که می توان آن را به تابش نور آفتاب یا انعکاس صورت اشیا در آئینه شبیه کرد. از این صادر اول صادر دیگری به نام نفس پیدا شده است. این صدور و جلوه در مراحل تدریجی قوس نزولی، سرانجام به عالم ماده رسیده است. انسان باید خود را از این عالم ماده به وسیله قوس صعودی نجات دهد و دوباره به واحد بپیوندد. بنیانگذاران واقعی این مکتب فلوطین هستند (Ravandi, 2003, pp. 20 and 21).

شکل ۵: ترتیب عوالم
Fig5: The order of the worlds

شکل ۶: تجلی
Fig6: Manifestation.

در قوس صعود، یک راز نهفته است و آن ممات در غرب و حیاتی در شرق است؛ نفس انسان در شرق اصغر بیدار می شود و در شرق اکبر که همان جهان عقول است هویدا می شود. در میان این دو شرق، شرق اوسط قرار دارد که آن را با اقلیم هشتم معرفی کرده اند یا همان ناکجاآباد سهروردی (Shaygan, 1933, p.315).

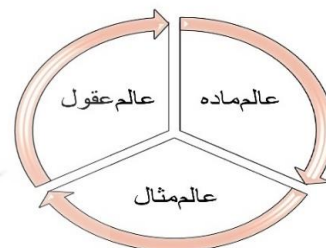

شکل ۷: چرخه مستشرق
Fig. 7: Oriental cycle

عشق الهی بر مبنای تفکرات ابن عربی را می توان با بررسی مفهوم عشق واقعی بررسی کرد، عشق واقعی متشکل از مفاهیم عاشق، معشوق و عشق است و عشق همان اشتیاق عاشق در رسیدن به معشوق است و این دو حرکت، عشق خدا در ظهور مخلوقات و گرایش مخلوقات به یکی شدن با خدا را می توان در قوس صعود و نزول به بررسی نشانند (Carbon, 1995, p.71).

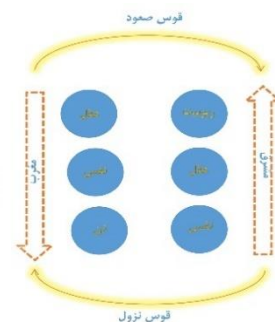
شکل ۹: چرخه عشق.
Fig. 9: The cycle of love.

شکل ۸: دایره وجودی.
Fig. 8: Existential circle.

شکل ۱۱: تمایل بازگشت به ذات.
Fig. 11: Tendency to return to essence.

شکل ۱۰: نقشه عرفانی (جغرافیای عرفانی، یوسفی و حیدری).
Fig. 10: Mystical Map (Mystical Geography, Youssefi-Heydari).

معرفی بقعه

این بنای تاریخی به شیخ حیدر، پدر شاه اسماعیل، تعلق دارد. مقبره شیخ حیدر که زمانی بین بومیان محلی این دیار به امامزاده معروف بود، از بیرون به شکل برج مدور دیده می شود. ارتفاع این بنا ۱۸/۵ و قطر آن ۱۰/۵ متر بوده است که دو طبقه زیرین آن را به صورت برج استوانه ای ساخته اند. آرامگاه شیخ حیدر به کاشی های فیروزه ای رنگی که به آیات قرآنی با خطوط کوفی مزین شده است، تزئین شده است. از دیگر طبقات این بنا طبقه زیرین و داخل سردابه می باشد. در داخل سردابه آرامگاه شیخ حیدر ۷ قبر وجود دارد که ۶ قبر در وسط گنبد و یکی از قبرها به صورت جدا از هم در انتهای سردابه قرار گرفته است. برخی بر این باورند که قدمت آرامگاه شیخ حیدر به قرن هفت و هشت هجری قمری می رسد که در دوره صفویه کاشی کاری های آن تکمیل شده است. در سال های اخیر کتیبه در بقایای این آرامگاه ای یافت شده که توسط آقای قوچانی کارشناس میراث

فرهنگی کشور، بازخوانی شده است و قدمت آن را به سال ۷۳۱ هجری قمری نسبت داده است. در مقبره شیخ حیدر دو نوع کاشیکاری وجود دارد، یکی معرق که در چهار ایوانی بنا با کاشی‌های سفید و آبی سیر تزئین و دور آن مقرنس‌کاری شده و در روی آن نقوش و خطوطی به رنگ آجر - که احتمالاً نشانگر آیه‌ای از قرآن، سال ساخت، معماری بنا یا دیگر اطلاعات مربوط به مقبره بوده - به وسیله کاشی‌های فیروزه‌ای حک شده است. متأسفانه قسمت اعظم این نوشته‌ها از بین رفته و قابل درک و خواندن نیست. نوع دیگر کاشیکاری تلفیقی از آجر و کاشیکاری است و در بین پوشش‌های فیروزه‌ای رنگ به ابعاد ۶×۶ سانتی متر کار گذاشته شده، به طوری که این کاشی‌ها ساختمان آجری بنا را با زیبایی هر چه تمامتر نشان می‌دهند. به غیر از لفظ جلاله الله، بسم الله الرحمن الرحیم و سوره‌هایی از قرآن نیز به اشکال مختلف هندسی با ظرافت و زیبایی تمام روی بنا نقش بسته است.

شکل ۲: کاشیکاری‌های به جا مانده قبه.

Fig 2: Remaining dome tiles.

شکل ۱: نمای کلی قبه.

Fig 1: Overview of the dome.

شکل ۴: کتیبه دو طرف قبه.

Fig 4: Inscription on both sides of the dome.

شکل ۳: نمای درب ورودی قبه.

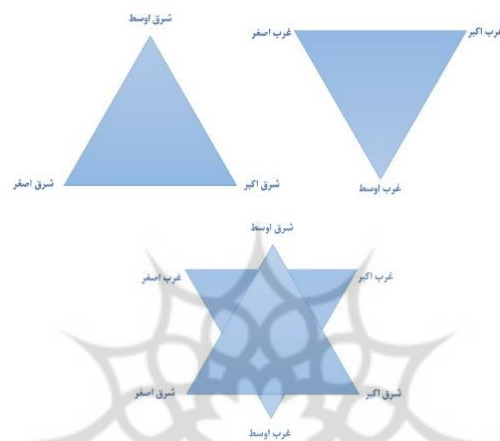
Fig 3: View of the dome entrance door.

در طرفین درب ورودی در قسمت شمال مقبره دو گل مرکب از دو مثلث متساوی‌الاضلاع و یک دایره هلالی شکل بر روی دو قطعه سنگ رسوبی کرم رنگ به ابعاد ۸۰×۷۰ سانتی‌متر کنده کاری شده است.

۵. نتیجه‌گیری

مشهودترین مسئله در موضوع نماد مفهوم آن است، پر واضح است که در پشت هر فرم، تفکری جاری و ساری است که متأثر از تفکرات غالب زمان خود بوده است. به همان صورت آنچه از پیش تر ارائه شده قوس صعود و نزول هم نماینده تفکر آن دوره و باورهای عرفانی ایران در اوج تفکرات عرفانی سده‌های چهارم تا هشتم می‌باشد. با توجه به نحوه بررسی مقاله‌ها و

تحقیقات، تلاش به معرفی و بازشناسایی اصل قوس صعود و قوس نزول به بهترین نحو و بسیار موشکافانه آن را معرفی کرده‌اند؛ لذا بر همین مبنا نمادشناسی آن جدید و لازم است. بر اساس این بیشینه انسان از ازل بوده و به ازل بازخواهد گشت. لذا این نزول با زندگی زمینی و قوس نزول نشان داده شده و عروج به اصل با قوس صعود نمایش داده شده. با توجه به زمان ساخت و پیدایش مجموعه مقبره در سال ۷۳۱ هجری قمری و اینکه در چند قرن منتهی به آن دوران، ایران پرورشگاه فلاسفه و علامه‌هایی بوده است که پیروان بسیار معتقد هم داشته‌اند؛ لذا با بررسی آثار به جا مانده بر روی ساختمان بنا مشخصاً کتیبه دو طرف درب به وضوح تفکرات و باورهای مربوط به قوس صعود و نزول را می‌توان مشاهده کرد و متوجه این مهم شد که امیدوار بودند انسان شریف به خاک سپرده شده در مکان ابدی خود به اصلش بازگردد. با توجه به بیان مقدس بودن ستاره شش پر در طول تاریخ از زمان سلیمان نبی تا رسول اکرم؛ باید اذعان کرد دو مثلث مرکب و قوس‌های محیط آن بهترین نشانه از تفکرات انتشار یافته سهروردی و ابن عربی می‌تواند باشد و با بازی زیرکانه این احجام، بازگشت به اصل را قابل فهم برای اقشار جامعه‌ی خود کرده است.

شکل ۱۲: مثلث بالا و مثلث پایین

Fig12: Upper triangle and lower triangle

تشکر و قدردانی

در اینجا لازم می‌دانم صمیمانه از راهنمایی‌های استاد راهنمای گرانقدرم جناب دکتر شفیع‌زاده تشکر لازم را به عمل آورم.

پی‌نوشت‌ها

مطالعات مربوط به این نماد به صورت میدانی انجام شده است لذا اگر در جاهای دیگر موجود می‌باشد و از چشم ما به دور مانده است خواهشمند است از طریق ایمیل نویسنده به ما هم‌رسانی شود تا در به روز کردن مطالعه اقدامات لازم را انجام دهیم.

References

- Afifi, Rahim. (1995). Iranian mythology and culture in Pahlavi writings. Tehran: Nashratous.
- [عفیفی، رحیم. (۱۳۷۴). اساطیر و فرهنگ ایرانی در نوشته‌های پهلوی. تهران: نشر توس].
- Ashtiani, Seyed Jalaluddin. (1996). description of Qaisari introduction. Qom: Islamic Propaganda Office. fourth edition.
- [آشتیانی، سیدجلال‌الدین. (۱۳۷۵). شرح مقدمه قیصری. قم: دفتر تبلیغات اسلامی. چاپ چهارم].
- Avandenberg, Louis. (2005). Archeology of Ancient Iran. translated by Issa Behnam. Tehran: Institute of Printing and Publishing University of Tehran.
- [اواندنبگ، لویی. (۱۳۴۸). باستان‌شناسی ایران باستان. ترجمه عیسی بهنام. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران].
- Azargashtasb, Mobad Ardeshir. (1972). Fire in Ancient Iran. Tehran: Aria Publishing.
- [آذرگشتاسب، موبد اردشیر. (۱۳۵۰). آتش در ایران باستان. تهران: نشر آریا].

- Bahar, Mehrdad. (1996). *A Research in Iranian Mythology*. Tehran: Agah Publishing.
- [بهار، مهرداد. (۱۳۷۵). *پژوهشی در اساطیر ایران*. تهران: نشر آگاه.]
- Carbon, Henry. (1992). *History of Islamic Philosophy*. translated by Assadollah Mobasheri. Tehran: Amirkabir.
- [کربن، هانری. (۱۳۷۱). *تاریخ فلسفه‌س اسلامی*. ترجمه‌ی اسدالله مبشری. تهران: امیرکبیر.]
- Curtis, Vestas. (1994). *Persian myths*. translated by Abbas Mokhber. Tehran: Markaz Publishing.
- [کرتیس، وستا س. (۱۳۷۳). *اسطوره‌های ایرانی*. ترجمه عباس مخبر. تهران: نشر مرکز.]
- Cassirer, Ernst. (1997). *Language and Myth*. translated by Mohsen Thalasi. Tehran: Silver Publishing.
- [کاسیرر، ارنست. (۱۳۷۶). *زبان و اسطوره*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر نقره.]
- Darvish, Mohammad Reza. (1976). *A Step in Mythology*. Isfahan: Babak Publishing.
- [درویش، محمدرضا. (۱۳۵۵). *گامی در اساطیر*. اصفهان: نشر بابک.]
- Durant, William Joyce. (2010). *History of Philosophy*. translated by Abbas Zaryab Khoei. Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company.
- [دورانت، ویلیام جویز. (۱۳۸۹). *تاریخ فلسفه*. ترجمه‌ی عباس زریاب خویی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.]
- Durant, William Joyce. (2007). *The Pleasure of Philosophy*. translated by Abbas Zaryab Khoi. Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company.
- [دورانت، ویلیام جویز. (۱۳۸۶). *لذت فلسفه*. ترجمه‌ی عباس زریاب خویی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.]
- Ebrahimi Dinani, Gholam Hossein. (2007). *The Radius of Thought and Intuition in Suhrawardi Philosophy*. Tehran: seventh edition.
- [ابراهیمی دینانی، غلامحسین. (۱۳۸۶). *شعاع اندیشه و شهود در فلسفه سهروردی*. تهران: چاپ هفتم.]
- Eliadeh, Mircha. (2002). *Myth and Mystery in Mircha's Thought*. translated by Jalal Sattari. Tehran: Markaz Publishing.
- [الیاده، میرچا. (۱۳۸۱). *اسطوره و رمز در اندیشه‌ی میرچا*. ترجمه جلال ستاری. تهران: نشر مرکز.]
- Eliadeh, Mircha. (1992). *treatise on the history of religions*. translated by Jalal Sattari. Tehran: Soroush Publishing.
- [الیاده، میرچا. (۱۳۷۲). *رساله در تاریخ ادیان*. ترجمه جلال ستاری. تهران: نشر سروش.]
- Fakuhi, Nasser. (2004). *Anthropology of Culture*. Tehran: publication.
- [فکوهی، ناصر. (۱۳۸۳). *انسان‌شناسی فرهنگ*. تهران: نشری.
- Hassanzadeh Amoli, Hassan. (1998). *Man in the Mysticism of Mysticism*. Tehran: Soroush Publishing.
- [حسن زاده‌آملی، حسن. (۱۳۷۷). *انسان در عرف عرفان*. تهران: نشر سروش.]
- Heravi, Mohammad Sharif Nizamuddin. (1987). *Anwariyeh translation and explanation of the wisdom of illumination Suhrawardi*. edited by Hossein Ziaei. Tehran.
- [هروی، محمد شریف نظام‌الدین. (۱۳۶۳). *انواریه ترجمه و شرح حکمه‌الاشراق سهروردی*. تصحیح حسین ضیائی. تهران.]
- Ibn Sina. (1984). *Healing. under the supervision of Ibrahim Madkur*. Qom.
- [ابن سینا. (۱۴۰۴ ق). *الشفاء*. زیر نظر ابراهیم مدکور. قم.]
- Ibn Sina. (1985). *Healing: Logic. under the supervision of Ibrahim Madkur*. Qom.
- [ابن سینا. (۱۴۰۵ ق). *الشفاء: منطق*. زیر نظر ابراهیم مدکور. قم.]
- Ismailpour, Abolghasem. (1998). *The Myth of Symbolic Expression*. Tehran: Soroush Publishing.
- [اسماعیل پور، ابوالقاسم. (۱۳۷۷). *اسطوره بیان نمادین*. تهران: نشر سروش.]
- Jokar, Mohammad. (2013). *Four Flower Patterns on the Street Floor*. Mehr News Agency. Chaharbagh Center. Isfahan.
- [جوکار، محمد. (۱۳۹۲). *نقوش چهارگل در کف خیابان*. خبرگزاری مهر. مرسه‌ی چهارباغ اصفهان.]
- Makinejad, Mehdi. (2006). *Selection of Asghar Sharabaf's works (knot and application)*. Tehran: Academy of Arts.

- [مکی‌نژاد، مهدی. (۱۳۸۵). گزیده‌ی آثار اصغر شعرباغ (گره و کاربندی). تهران: فرهنگستان هنر.]
- Oshidari, Jahangir. (2000). *Noor, Atash, Fire Temple in Zoroastrianism*. Tehran: Jahangir Oshidari Publishing.
- [اوشیدری، جهانگیر. (۱۳۷۹). نور، آتش، آتشکده در آیین زرتشت. تهران: نشر جهانگیر اوشیدری.]
- Pirbayer, Jan. (1997). *Fire Encryption*. translated by Jalal Sattari. Tehran: Markaz Publishing.
- [پیربایار، ژان. (۱۳۷۶). رمزپردازی آتش. ترجمه جلال ستاری. تهران: نشر مرکز.]
- Pourjavadi, Nasrollah. (1985). *An Introduction to the Philosophy of Plato*. Tehran: University Publishing Center.
- [پورجوادی، نصرالله. (۱۳۶۴). درآمدی به فلسفه‌ی افلوطین. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.]
- Ravandi, Morteza. (2003). *Social History of Iran*. Tehran: Negah Publications. Volume 10.
- [راوندی، مرتضی. (۱۳۸۲). تاریخ اجتماعی ایران. تهران: انتشارات نگاه. جلد دهم.]
- Sajjadi, Seyed Jafar. (1985). *Shahabuddin Suhrawardi and Siri in the Philosophy of Illumination*. Tehran: Philosophy Publications.
- [سجادی، سیدجعفر. (۱۳۶۳). شهابالدین سهروردی و سیری در فلسفه‌ی اشراق. تهران: انتشارات فلسفه.]
- Sadeghi-Mazdeh, Bahman. (2018). *Words of Taste: A Mystical Treatise on Behavior and Abstraction by Sheikh Ishraq*. Tehran: Shafiee Publishing.
- [صادقی‌مزده، بهمن. (۱۳۹۶). کلمات ذوقیه: رساله‌ای عرفانی در سلوک و تجرید از شیخ اشراق. تهران: نشر شفیع.]
- Shahrzuri, Shamsuddin Mohammad. (1993). *Explanation of the Wisdom of Illumination*. corrected by Hossein Ziaei. Tehran: Hekmat Publishing.
- [شهرزوری، شمس‌الدین محمد. (۱۳۷۲). شرح حکمه‌ی اشراق. تصحیح حسین ضیایی. تهران: نشر حکمت.]
- Shaygan, Dariush. (2003). *The Mirror of Hinduism and Islamic Mysticism*. translated by Jamshid Arjomand. Tehran: Farzanrooz Publishing and Research.
- [شایگان، داریوش. (۱۳۸۲). آیین هندو و عرفان اسلامی. ترجمه جمشید ارجمند. تهران: نشر و پژوهش فرزانه روز.]
- Shirazi, Qutbuddin. (1897). *explanation of the wisdom of illumination*. by Tabatabai. Tehran: (lithography).
- [شیرازی، قطب‌الدین. (۱۳۱۴ ق). شرح حکمه‌ی اشراق. به اهتمام طباطبای. تهران: (چاپ سنگی).]
- Suhrawardi, Shahab al-Din. (1956). *The logic of implications*. corrected by Ali Akbar Fayyaz. Tehran.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (۱۳۳۴). منطق التلویحات. تصحیح علی اکبر فیاض. تهران.]
- Suhrawardi, Shahabuddin. (2001). *Collection of works of Sheikh Ishraq*. correction and introduction by Henry Corben. Tehran. vol.1.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (1380). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. تصحیح و مقدمه هانری کوربن. تهران. ج ۱.]
- Suhrawardi, Shahabuddin. (2001). *Collection of works of Sheikh Ishraq*. correction and introduction by Henry Corben. Tehran. vol.2.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (1380). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. تصحیح و مقدمه هانری کوربن. تهران. ج ۲.]
- Suhrawardi, Shahabuddin. (2001). *Collection of works of Sheikh Ishraq*. correction and introduction by Henry Corben. Tehran.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (1380). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. تصحیح و مقدمه هانری کوربن. تهران. ج ۳.]
- Suhrawardi, Shahabuddin. (2001). *Collection of works of Sheikh Ishraq*. correction and introduction by Najafgholi Habibi. Tehran. vol.4.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (1380). مجموعه مصنفات شیخ اشراق. تصحیح و مقدمه نجفقلی حبیبی. تهران. ج ۴.]
- Suhrawardi, Shahabuddin. *Correction of Maqsood Mohammadi*. Ashraf Alipour. Tehran.
- [سهروردی، شهاب‌الدین. (۱۳۸۵). المشارع و المطارح. تصحیح مقصود محمدی. اشرف عالی پور. تهران.]
- Vandenberg, Louis. (1970). *Archeology of Ancient Iran*. translated by Issa Behnam. Tehran: University of Tehran Press.
- [واندنبیگ، لویی. (۱۳۴۸). باستان‌شناسی ایران باستان. ترجمه عیسی بهنام. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.]

Ziaei, Hossein. (2005). Knowledge and Enlightenment in Suhrawardi Thought. translated by Sima Nourbakhsh. Tehran: Farzanfar Publishing.

[ضیایی، حسین. (۱۳۸۴). معرفت و اشراق در اندیشه سهروردی. ترجمه ی سیما نوربخش. تهران: نشر فرزانه].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی